

บทที่ 1

บทนำ

ความจำเป็นและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ เพราะการศึกษาช่วยพัฒนากำลังคนอันเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งที่มีส่วนในการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง การให้การศึกษาดังกล่าวต้องและมีคุณภาพจะช่วยให้คนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติงานหรือประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะที่เดียวกัน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็มีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ ในแง่ของสุขภาพอนามัย โภชนาการ ตลอดจนการเกษตรและอุตสาหกรรม การป้องกันและอนุรักษ์ธรรมชาติ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เพราะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาประเทศเชิงคุณภาพให้อยู่ดีกินดีเท่านั้น แต่ยังช่วยพัฒนาให้คนเป็นคนที่มีความสามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาชีวิตข้างหน้าได้ ดังที่ นิดา ละเพียรชัย (2520 : 3) ได้กล่าวไว้ว่า "วิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะไม่เพียงแต่หมายถึงความรู้ แต่ยังเป็นกระบวนการที่มีระบบที่นำไปสู่ขอบข่ายอันกว้างขวางของการเรียนรู้ของมนุษย์ด้วย"

สิ่งที่ยอมรับกันทั่วๆ ไปว่า วิทยาศาสตร์เป็นวิชาที่มีความสำคัญมากกว่าวิชาหนึ่ง วิชาหนึ่งซึ่งได้รับการบรรจุอยู่ในหลักสูตร โดยให้มีการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาในประเทศต่างๆ ทุกยุคทุกสมัย และโดยที่การสอนวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันจะเน้นการพัฒนาตัวผู้เรียนมากกว่าการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งครูจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในอันที่จะทำให้การพัฒนาหลักสูตรบรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์ (นิดา ละเพียรชัย 2524 : 27-28)

ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเรียนการสอนได้แก่ครูผู้สอน แต่การจัดการ (Management) หรือการบริหาร (Administration) ก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้ที่มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ได้แก่ หัวหน้าสถานศึกษา แต่เนื่องจากโรงเรียนในปัจจุบัน

ส่วนมากมีขนาดใหญ่ สำหรับหัวหน้าสถานศึกษาเองแม้จะมีความรู้ความสามารถในกิจการด้านต่างๆ เพียงใดก็ตาม หัวหน้าสถานศึกษาเพียงผู้เดียวก็ไม่สามารถจะปฏิบัติงานต่างๆ ให้สำเร็จด้วยตัวได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมิใช่ช่วยผู้บริหารเป็นฝ่ายๆ สำหรับผู้ช่วยผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานด้านวิชาการ ได้แก่ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ ซึ่งต้องดูแลการบริหารงานด้านวิชาการโดยเฉพาะหมวดวิชาต่างๆ โดยมีหัวหน้าหมวดวิชาทำหน้าที่ช่วยเหลือหัวหน้าสถานศึกษาและผู้ช่วยฝ่ายวิชาการดูแลประสานงาน และใกล้ชิดกับครูผู้สอนในแต่ละวิชาที่ตนรับผิดชอบ ตลอดจนการควบคุมงานในหมวดวิชาให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพ เป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ ทำให้งานดำเนินไปด้วยดี เพราะในโรงเรียนที่มีครูมากๆ หัวหน้าสถานศึกษาหรือผู้ช่วยฝ่ายวิชาการย่อมดูแลไม่ทั่วถึง หัวหน้าหมวดวิชาจึงมีความจำเป็น ดังที่ สรพันธ์ ศิริโชติ (2515 : 32) ได้กล่าวไว้ว่า

เนื่องจากภาระขยายตัวของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล และการที่มีครูที่มีความสามารถเจเนอรัลในแขนงวิชาเฉพาะมากขึ้น ทำให้ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่ไม่สามารถจะเป็นผู้นำครูในวิชาเฉพาะเหล่านั้นได้ และไม่สามารรถรู้จักและประสานงานกับครูเหล่านั้นได้อย่างใกล้ชิด โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลจึงได้จัดตั้งหัวหน้าหมวดวิชาขึ้นในโรงเรียน เพื่อรับผิดชอบงานด้านนี้

กรมสามัญศึกษา เป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งมีความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับหัวหน้าหมวดวิชาโดยบัญญัติไว้เป็นทางการในปี พ.ศ. 2509 และต่อมาในปี พ.ศ. 2522 ได้มีระเบียบกรมสามัญศึกษาว่าด้วยการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชาและรองหัวหน้าหมวดวิชา ฉบับที่ 1 และฉบับที่ 2 ขึ้นไว้ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น ได้กำหนดคุณสมบัติของหัวหน้าหมวดวิชาไว้ เช่น หัวหน้าหมวดวิชาควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ มีลักษณะเป็นผู้นำที่ดี และระบุงานในหน้าที่ไว้ด้วยว่า หัวหน้าหมวดวิชาทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการสอน การนิเทศการสอนให้กับครูในหมวดวิชาของตน ส่งเสริมความรู้และสมรรถภาพของครูในหมวดวิชา ดูแลการเรียนการสอน จัดหาและเก็บรักษาวัสดุครุภัณฑ์ ตลอดจนจรรยาบรรณการสอน เป็นต้น

พริส หันนาคินทร (2524 : 153) กล่าวว่า การมีหัวหน้าหมวดวิชา มีประโยชน์อยู่

3 ประการ คือ

1. ช่วยส่งเสริมการสอนในหมวดวิชาของตนให้ดียิ่งขึ้น หัวหน้าหมวดวิชาย่อมมีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า ดังนั้นจึงสามารถให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในด้านการสอนแก่ครูในหมวดวิชา
2. ช่วยประสานงานระหว่างหมวดวิชาต่างๆ ในสายเดียวกัน เช่น ความรู้ทางคณิตศาสตร์ย่อมเป็นรากฐานอันสำคัญของการเรียนฟิสิกส์

3. ช่วยปกครองครูในหมวดวิชาที่รับผิดชอบ และทำงานธุรการของหมวดวิชา รวมทั้งการเก็บสถิติและข้อมูลต่างๆ เพื่อการพัฒนาหมวดวิชาของตน

จะเห็นว่า การปฏิบัติงานในหมวดวิชาจำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากครูในหมวดวิชา การที่หัวหน้าหมวดวิชาจะได้รับความร่วมมือด้วยดีจากผู้ร่วมงานนั้น นอกจากหัวหน้าหมวดวิชาจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถแล้ว จำเป็นจะต้องดำเนินบทบาทหรือแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมต่อผู้ร่วมงานด้วย โดยที่หัวหน้าหมวดวิชาควรจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมผู้นำสูง ซึ่งจะก่อให้เกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของอาจารย์ในหมวดวิชาสูงด้วย ซึ่งจะทำให้การปฏิบัติงานในหมวดวิชามีประสิทธิภาพ จะเห็นว่าภาวะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงาน ดังที่ นพพงษ์ บุญฉัตรดุลย์ (2527 : 119) ได้กล่าวไว้ว่า

ภาวะผู้นำ เป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการทำงานร่วมกันของบุคลากร ผู้นำคือผู้มีอิทธิพลต่อการทำงานของบุคคลในหน่วยงาน จะต้องรักษาเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน อำนวยความสะดวกในการให้บุคลากรมีปฏิสัมพันธ์กัน และรักษาความสามัคคีกลมเกลียวของบุคคลในหน่วยงาน ผู้นำจะเป็นผู้ชี้แนะบังคับบัญชาและสื่อสารประสานงานให้คนใต้เข้าใจในแผนงาน วิธีการปฏิบัติงาน แสวงหาความร่วมมือและตีความหมายบทบาทของแต่ละคนให้เข้าใจ ความสำเร็จของงานในหน่วยงานขึ้นอยู่กับความสามารถและรูปแบบของความเป็นผู้นำ การตัดสินใจของผู้นำมีอิทธิพลต่อการทำงานของบุคลากรในหน่วย การรู้จักใช้สิ่งสูงใจเป็นเครื่องกระตุ้นในการทำงานของผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งที่ผู้นำจะต้องศึกษาและเลือกใช้ให้เหมาะกับคน

พฤติกรรมผู้นำจึงมีความสำคัญและมีอิทธิพลยิ่งที่จะมีผลกระทบต่อการทำงานของเพื่อนร่วมงาน ซึ่งจะส่งผลต่อการศึกษาของชาติ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า น่าจะมีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาคำสตร์ในปัสลุปันว่ามีพฤติกรรมอย่างไร และหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาคำสตร์ที่ตั้นั้น ควรจะมีพฤติกรรมผู้นำอย่างไร จึงจะเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยและศึกษาเรื่องนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา และพิจารณาเลือกหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาคำสตร์ในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาคำสตร์ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนและอาจารย์ผู้สอนวิชาวิทยาคำสตร์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 11
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาคำสตร์ ระหว่างการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนกับอาจารย์ผู้สอนวิชาวิทยาคำสตร์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 11
3. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาคำสตร์ ที่เป็นอยู่จริงกับที่ควรจะเป็นตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนและอาจารย์ผู้สอนวิชาวิทยาคำสตร์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

ในเขตการศึกษา 11

สัมมนาด้านของภาควิชาวิจัย

1. พฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 11 ระหว่างการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนกับอาจารย์ผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. พฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา 11 ที่เป็นอยู่จริงแตกต่างกับที่ควรจะเป็นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือผู้บริหารโรงเรียนและอาจารย์ผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 11 ปีการศึกษา 2527
2. การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรมผู้นำเพียง 2 ด้าน คือ ด้านกิจสัมพันธ์ (Initiating Structure) และด้านมิตรสัมพันธ์ (Consideration) ในการปฏิบัติงานของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 11

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. แบบสอบถามพฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์สามารถใช้ประเมินพฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 11
2. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง เพศ อายุ อาชีพการงาน วุฒิทางการศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้บริหารโรงเรียนและอาจารย์ผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์

ประโยชน์ที่จะได้รับจากกรวิจัย

1. จะเป็นประโยชน์ต่อตัวหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์โดยตรง ในการปรับปรุงตนเอง ด้านพฤติกรรมผู้นำในการทำงาน
2. จะเป็นแนวทางในการประเมินพฤติกรรมผู้นำของหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ รวมทั้ง

การฝึกอบรมบุคลากรในด้านพฤติกรรมผู้นำ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

พฤติกรรมผู้นำ หมายถึง การกระทำ ทำหน้าที่ที่แสดงออกถึงความสามารถในการนำกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปสู่เป้าหมายที่กำหนด ความสามารถในการนำกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา รวมทั้งการบำรุงขวัญและกำลังใจของกลุ่ม

พฤติกรรมด้านกิจสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้นำพยายามสร้างรูปแบบที่ดีในการสัดหน่วยงาน สร้างช่องทางในการติดต่อสื่อสารและวิธิตำเนินงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี (Andrew W. Halpin 1966 : 86)

พฤติกรรมด้านมิตรสัมพันธ์ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นมิตร ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การยอมรับนับถือ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับผู้ร่วมงาน (Andrew W. Halpin 1966 : 86)

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่เปิดสอนเฉพาะในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 11 ในปีการศึกษา 2527 โดยแบ่งตามแนวของกรมสามัญศึกษาสำหรับการประเมินมาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2522 ที่กรมสามัญศึกษาได้กำหนดขึ้น โดยตัดโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กรอก เพราะไม่มีหัวหน้าหมวดวิชา ได้ดังนี้

โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง	มีนักเรียน 500 - 1,499 คน
โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่	มีนักเรียน 1,500 - 2,499 คน
โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ	มีนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป

ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง หัวหน้าสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ช่วยหัวหน้าสถานศึกษาฝ่ายวิชาการ หรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนผู้ที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว

หัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์ตามระเบียบของกรมสามัญศึกษาว่าด้วยการแต่งตั้งหัวหน้าหมวดวิชาและรองหัวหน้าหมวดวิชา

พ.ศ. 2522 หรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนผู้ที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว

อาจารย์ผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ หมายถึง ครูหรืออาจารย์ที่สอนวิชาวิทยาศาสตร์ ให้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หรือชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือทั้ง 2 ระดับ และมิได้ปฏิบัติงานในหน้าที่หัวหน้าหมวดวิชาวิทยาศาสตร์

เขตการศึกษา 11 หมายถึง เขตการศึกษาที่ครอบคลุมจังหวัดต่างๆ 5 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ สุรินทร์ และศรีสะเกษ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย